

משלחן המערכת ♦

הרב אשר וייס
גאב"ד דרכי תורה, ירושלים
מח"ס מנחת אשר

אודות כלל שנהטפה ע"י הרשויות באמצע מעמד החופה, אם חוששין לקידושין

כבוד ידיד נפשי
הגאון הגדול והמפורסם
ר' משה ברנסדורפר שליט"א
מגדולי הפוסקים בירושלים עיה"ק

האדם מוכיחה בעליל ובודאות את היותם איש ואשתו, נדה, שאר בשר וכדומה, אך אם אין ההנהגה מוכיחה בהכרח את שורש הענין פשוט שאין בזה חזקה כלל וכלל.

ומע"כ הביא את לשון השו"ע (סימן מ"ו א'): "פנויה שיצא עליה קול שנתקדשה היום לפלוני בעיר זו, חוששין לה והרי היא ספק מקודשת, אף על פי שאין שם ראייה ברורה. וכל קול שלא הוחזק בב"ד, אין חוששין לו. וכיצד הוא הקול שהוחזק זה בו שהיא מקודשת, כגון שבאו ב' עדים והעידו שראו הנרות דולקות, ומטות מוצעות, ובני אדם נכנסים ויוצאים".

אכן בהמשך אותו הסעיף בשו"ע כתוב: "ונשים שמחות לה ואומרות: נתקדשה פלונית היום. אבל אם שמעו אותן ואומרות: פלונית נתקדשה היום, אין חוששין לה, שמה נדמנו לקדש ולא נתקדשה".

הרי לן להדיא דאין עצם החגיגה חזקה כלל אא"כ יצא קול שנתקדשה, ובנידון דין ודאי לא יצא קול שנתקדשה, אלא אדרבה הנוכחים מעידים שכל האירוע פוזרה טרם הספיקו לקדש ומהי"ת לחשוש נגד המפורש בשו"ע.

ועוד כתב הרמ"א (שם ס"ב): "ואין חוששין לקול, אלא כשהוחזק בבית דין שבית דין חקרו בדבר ושמעו שיש ממשות בקול, כמו שנתבאר, אבל כל זמן שלא הוחזק בבית דין לא, אם לא במקום שיש חזקה טובה שנתקדשה, אז לא בעינן הוחזק בבית דין (מהרי"ק שורש פ"ז). ויש לבית דין לחזור

קיבלתי לנכון את התשובה ששלח אלי ע"י תלמידי הרב יונתן דורפמן שערך מעכ"ת במעשה הביש שניסו להשיא ילדה בת י"ג שנים עם בחור צעיר וכאשר התכנסו החוגגים בחשאי המטרה פרצה למקום החופה ופזרה את המעמד ועצרה רבים מן הנוכחים ובכללם את הכלה. ואבי הכלה שלא היה נוכח במקום נפשו בשאלתו האם בתו הקטנה צריכה גט. חלק מהנוכחים מעידים שהמעמד פוזר לפני שהספיקו החתן לקדש את הכלה, אך לבו נוקפו שמא יש לחשוש שמא מעידים הם כך מחשש שייעצרו ע"י השלטונות.

ומעכ"ת פסק דודאי צריך לחשוש לקידושין ולהצריך גט פיטורין, ולדעתי הענייה אין הדבר כן ואין להצריכה גט, ואבאר בקצרה פרשתא דא.

הנה עיקר דברי כת"ר מבוססים על שני יסודות:

א. מה שהוחזקה אשת איש בהיותה לבושה בגדי כלולות ונרות דולקים ובני אדם נכנסים ויוצאים ונשים שמחות, וכמבואר באהע"ז (סימן מ"ו ס"א).

ב. אף אם נניח שלא נתקדשה עדיין מ"מ יש לחשוש דחופה קונה וכמבואר באהע"ז (סימן כ"ו ס"ב).

ואבאר את הנלענ"ד בשתי נקודות אלה. א. הן הלכה פשוטה היא דסוקלים על החזקות (קידושין פ' ע"א) וחזקה זו היא הגדולה מכל החזקות ודינן מכוחה אף דיני נפשות, אך אף זו פשיטא לן דאין זה אלא כאשר הנהגת

מוריה, שנה שלוש ושבע, גליון א-ג (תלג-תלה), ניסן תשע"ט ♦

(ולדקדק) אחר הקול, כדי לברר אם יש בו ממשות (ב"י בשם התשב"ץ ובשם הרשב"א)."

והנה בני"ד ברור ופשוט ששום בית דין לא חקר ולא שמע שיש ממשות בקול. ומש"כ מעכת"ר שבני"ד יש חזקה טובה שנתקדשה משום שלבשה בגדי כלולות, תמה אני דהלא כבר מבואר בשו"ע שאין בזה שום חזקה כיון שאפשר שנודמה לקדש ולא נתקדשה.

הרי דאף שנודמנו לקדש ואין לנו כל עילה להניח שלא נתקדשה אין כאן לא חזקה ולא קול כיון שאפשר שלא נתקדשה ק"ו בני"ד דידעינן שהמשטרה פיזרה את הנוכחים ולא ידענו אם לפני הקידושין או לאחריה שאין כאן לא חזקה ולא קול וכל כה"ג יש להחזיקה בחזקה פנויה.

אמנם כדי לצאת מידי כל חשש וספק וספק ספיקא דאיסור אשת איש החמור יש להושיב בי"ד ולגבות עדות מן הנוכחים, ובודאי יבינו את חומרת הענין ונחיצותו, וע"י עדים כשרים תתברר האמת לאמיתה. אך כל עוד לא נתבררו הדברים, יש להעמידה בחזקת פנויה, ובפרט כאשר הנוכחים מעידים שלא הספיק החתן לקדשה.

ובמה שכתב לחשוש לדעת הר"ח דהלכה כרב הונא שחופה קונה. הנה כתב בשו"ע אהע"ז (סימן כ"ו ס"ב):

"אם הכניס אשה לחופה, אינה מתקדשת בכך. וי"א שהוא ספק".

הרי לן שסתם דאין חופה קונה ושוב הביא י"א דחופה קונה וידוע בכללי הפסיקה דבסתם וי"א הלכה כשיטה קמאי, אלא שיש מן הפוסקים שהחמירו להצריכה גט משום חומרא דאשת איש, כ"כ הלבוש (שם סעיף ב') וכ"ה בערוך השלחן (שם סט"ו).

אך כבר הביא כת"ר את דברי הגרעק"א (שו"ת תניינא סימן נ"ה) דאין זה אלא במי שהתכוון לקדש בחופה, אבל המכוון לקדש בטבעת כדרכו של עולם ובסוף לא קידשה אין חוששין לקידושין אף שהכניסה לחופה. ודבריו ברורים ופשוטים ואין מקום לפקפק בהם כלל, דלעולם אין קידושין אלא מדעת המקדש והמקודשת ולא התכוונו אלה אלא לקידושין כסף בטבעת כדרכו של עולם.

ויתירה מזו כתב הגרעק"א דאין חוששין לקידושין חופה אלא באומר "הרי את מקודשת לי בחופה זו" אבל לא חיישין לקידושין חופה אם לא פירש שזה כוונתו, "ומעולם לא שמענו דאם אחר כיסוי הינומא או כשעומדים בחופה אם חוזרים דיצטרכו גט", עי"ש.

ובאמת נראה יתירא מזו דאף אם חופה קונה אין זה אלא בעיקר חופה דהיינו ייחוד או הכנסה לביתו דהיינו חדר הייחוד, אבל בחופה שנהוג לקדש תחתיו כבר ביארתי במק"א דאין זה עיקר חופה כלל אלא מנהג בעלמא וכדמשמע מלשון הרמ"א שם, ולכו"ע אינה קונה.

ומה שהביא מדברי הרמ"א (סימן נ"ה ס"א) דמנהג פשוט עכשיו שקורין לפריסת יריעה ע"ג כלונסות חופה ומכניסין תחתיה את החתן והכלה, ולמד מזה שלדעת הרמ"א חופה זו קונה, אין זה כוונת הרמ"א כלל, ולא כתב אלא שלזה קורין חופה אבל אין חופה זו קונה כלל. וכדי להבין את עומק הכונה אעתיק את לשון הרמ"א:

"הגה: וי"א דחופה אינה יחוד, אלא כל שהביאה החתן לביתו לשם נשואין (כ"כ הר"ן בשי"א ריש כתובות). וי"א שהחופה היא שפורסין סודר על ראשם בשעת הברכה (הב"י הביאו). וי"א דחופת בתולה משיצאה בהינומא, ואלמנה, משנתייחדו (תוספות פ"ק דיומא). והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים שם יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים, ומקדשה שם ומברכין שם ברכת ארוסין ונשואין, ואח"כ מוליכים אותם לבית ואוכלים ביחד במקום צנוע, וזהו החופה הנהגת עכשיו. ועיין לקמן סי' ס"ב סע' ט' וסימן ס"א".

וכונתו דאף שנהגו לקרות חופה למה שפורסין יריעה מעל החתן והכלה, מ"מ החופה הנהגת היא כל המבואר בדבריו דהיינו גם מה שמוליכה למקום צנוע ואוכלין ביחד. ונראה עוד דכל דברי הרמ"א אינם אלא לגבי חופת נישואין, אבל חופה דחוששין לה לקידושין אינה אלא עיקר חופה דהיינו ייחוד והכנסה לביתו, וכ"ז ברור לענ"ד.

ומה שכתב דעד כאן לא כתב הגרעק"א דאם כיוון לקדש בטבעת אינו קונה בחופה,

אשר יראת ה' נוגעת ללבו ישקר ח"ו או אף ימנע מלהעיד בעניין כ"כ חמור מסיבה כלשהי. ומה שכתב שנוהגין לומר לחתן שיתכוין לקדשה בכל דרך אף בחופה, מנהג זה לא ידעתי ולא שמעתי ולא ראיתי בשום מקום, ומעולם לא חזינן לרבנן קשישאי שיאמרו לחתן שעליו לקדש את אשתו בחופה.

סוף דבר, הלא כל שיטה זו דחופה קונה בקידושין היא דעת יחיד שאין הלכה כמותו, ואף אם נחוש לה אין זה אלא בחופה ייחוד ולא בחופה הנהוג בזמנינו, ואף אם נחוש גם לזה אין זה אלא במי שמתכוין להדיא לקדש בחופה וכדברי הגרעק"א.

ועוד כתב בסו"ד בשם חכם אחד להקל בזה משום ספק ספיקא, ספק אם הספיק לקדש בטבעת, ואף אם לא קידש בטבעת ספק אם חופה קונה, ודחה דבריו מכמה טעמים, לא הבנתי כלל, דלא ספק ספיקא לקולא יש כאן אלא ס"ס לחומרא, דאם קידש בכסף הרי אשת איש היא, ואף אם לא הספיק לקדש בכסף שמא נתקדשה בחופה, ובס"ס לחומרא מחמירין כשם שמקילין בס"ס לקולא.

אך באמת אין בזה ספק ספיקא כלל כמבואר לעיל, דאין צד להחמיר משום חופה, וכל עוד לא ידענו שקידשה בכסף מוקמינן לה אחזקת פנויה, בפרט כאשר הנוכחים שהם כשרים לעדות העידו שלא נתקדשה ומהי"ת להחמיר בזה.

ועוד כתב כת"ר לדמות נ"ד למש"כ החיי אדם (כלל ס"ח ס"ט) והביאו המשנ"ב (סימן ס' סק"י), דכל דמוכחא מילתא דמכוין לשם מצוה יצא, וה"ה בני"ד דברור שהוא מתכוין לקדש.

אך באמת אין הנדון דומה לראיה, דכונת החיי אדם ברורה ופשוטה דכל שברור שסיבת עשיית הדברים משום מצוה היא כגון בקרא קר"ש בסדר התפילה הרי יש כאן כונת המצוה במלואה, משא"כ בנידון דידן שלא עלה על דעתו כלל לקדש בחופה, וכ"ז ברור. (ובעיקר דברי החיי אדם הארכתי במנחת אשר כללי המצוות סימן י' אות י"ג).

בידידות עמוקה ובהוקרה מרובה
אשר וייס

אלא בחתן שהתחרט ולא קידש בכסף, אבל בני"ד שהוא רצה לקדשה ודאי דרוצה הוא לקדשה גם בחופה ובכל דרך, ועוד כתב דיש לחשוש דכאשר באו השלטונות וביטלו את המעמד מסתמא התכוין לקדשה בחופה, ובפרט שהמנהג שאומרים לחתן שיתכוין לקדשה בכל הדרכים וגם בחופה.

לא ירדתי לסוף דעתו, הלא סברת הגרעק"א ברורה ופשוטה, כל המקדש אשה תחת חופתה אינו מתכוין לקדשה אלא בטבעת בלבד, ואין הקידושין אלא ע"י כונה ברורה ומפורשת ולא מהני בזה אנן סהדי דאילו היה יודע... היה מתכוין לקדשה בחופה, וכיון שברור ופשוט שלא התכוין לקדשה בחופה אין כאן קידושין כלל.

ומה שרצה לומר דלא מיירי הגרעק"א אלא במה שתלוי בדעתו וחזר בו, תמה אני הלא הגרעק"א לא מיירי בחזר בו כלל אלא במי שקידש את אשתו בטבעת שאינה שלו במתנה ע"מ להחזיר, ולמה לא נחוש גם שם דבסתמא ידע שאין אשה מקודשת בטבעת שאינה שלו ובמתנה ע"מ להחזיר, וגמר לקדש בחופה, ונחוש גם שאם היה יודע שאינה מקודשת בטבעת היה רוצה לקדש בחופה, אלא ע"כ דבכל ענין ואופן אמרינן דכל שלא נתכוין להדיא ולא אמר הרי את מקודשת לי בחופה זו אינה מקודשת בחופה, ואף בני"ד נראה כן.

ועד כאן לא כתבו התוס' בכתובות (כ"ג ע"א ד"ה תרויהו) דבספק קידושין לא מוקמינן אחזקת פנויה אלא בזרק לה קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה "דכיון דודאי זרק לה הקדושין לית לן למימר אוקמה אחזקה להתירה לכתחילה". ומפורש בדבריהם דאין זה אלא משום שברור שעשה בה מעשה קידושין וזרק לה קידושה, ואין הספק אלא בעניין תוקף הקידושין, אבל בספק אם נתקדשה לכו"ע אזלינן בתר חזקת פנויה. וכן מבואר במקומות רבים בראשונים ובפוסקים, וכו"פ.

אך מכיון שמדובר בעניין מן החמורות שבתורה יש להשתדל בכל דרך למצות את הבירור ולהזמין את כל העדים הכשרים שהשתתפו במעמד החופה ויעידו בפני בי"ד כדת וכדין מה ראו עיניהם, ולא אאמין שאיש